

ILLUSTROWANE

DZIEJE LITERATURY POLSKIEJ

PRZEZ

DRA HENRYKA BIEGELEISENA.

LITERATURA ŚREDNIOWIECZNA.

OKRES JAGIEŁOŃSKI.

TOM DRUGI.

W TOMIE TYM ZNAJDUJE SIĘ OKOŁO 200 ILLUSTRACJI I 37 KARTONÓW.

WIEDEŃ.

WYDAWCEM FRANCISZKA BONDEGO.

115
11

ILLUSTROWANE

DZIEJE LITERATURY POLSKIEJ

PRZEZ

DRA HENRYKA BIEGELEISENA.

LITERATURA ŚREDNIOWIECZNA.

OKRES JAGIEŁOŃSKI.

TOM DRUGI.

W TOMIE TYM ZNAJDUJE SIĘ OKOŁO 200 ILLUSTRACIJ I 37 KARTONÓW.

WIEDEN.

NAKŁADEM FRANCISZKA BONDEGO.

Czcionkami drukarni Towarzystwa dla przemysłu graficznego
dawniej Philipp & Kramer. Wiedeń VI.



SPIS RZECZY.

	Stronica
Rozdział I. RZUT OKA NA OKRES JAGIEŁOŃSKI	1
› II. AKADEMIA JAGIEŁOŃSKA	9
› III. NAUKI PRZYRODNICZE	36
› IV. POCZĄTKI HUMANIZMU	70
› V. POEZJA ŁACIŃSKA	105
› VI. LITERATURA POLITYCZNA	120
› VII. HUSYTYZM W LITERATURZE	139
› VIII. DZIEJOPISARSTWO POLSKIE	151
› IX. POMNIKI PRAWA POLSKIEGO	192
› X. LITERATURA DUCHOWNA	219
› XI. KAZANIA ŁACIŃSKO-POLSKIE	297
› XII. POMNIKI JĘZYKA POLSKIEGO	320
› XIII. ZAWIĄZKI POEZJI POLSKIEJ	357
› XIV. MINIATURY I DRUKI	374
› XV. ŹRÓDŁA	385



SPIS TABLIC.

	Stronica
Widok Krakowa w XV. stuleciu (drzeworyt z Kroniki Schedela z 1492 r.)	5
Cech malarzy (z kodeksu Baltazara Bema w bibliotece Jagiellońskiej)	9
Karta tytułowa podręcznika szkolnego Jana z Głogowy	17
Karta tytułowa podręcznika logiki Jana z Głogowy	25
Mistrz akademii Jagiellońskiej (druk Hallerowski z początku XVI. wieku)	33
Wstęp do nauki astronomii J. Glogera	41
Mistrz Leonard z Dobczyc przepowiada królowi Olbrachtowi	49
Bakalarz akademii Jagiellońskiej	57
Rękopis Kalimacha z miniaturą św. Jerzego (z nadwornej biblioteki w Monachium)	89
Pomnik z brązu kardynała Fryderyka Jagiellończyka w katedrze krakowskiej	97
Miniatura Graduału z XV. wieku (w archiwum kapituły krakowskiej)	105
Inicjały z karykaturami z końca XV. wieku (z archiwum kapituły krakowskiej)	113
Miniatura z pontyfikału Erazma Ciołka	121
Poselstwo pruskie oddaje się w opiekę Kazimierza Jagiellończyka (z archiwum kapituły krakowskiej)	129
Akt konfederacji mieszczan lwowskich ze szlachtą z 1464 r. (Archiwum miejskie we Lwowie. — Dr. Czołowski)	145
Dysputa doktorów (na podstawie obrazu w kaplicy katedry krakowskiej)	149
Karta tytułowa pierwszego wydania Dziejów Długosza	153
Banderyc pruskie, pierwsza praca Jana Długosza	161
Koronacja króla polskiego (z pontyfikału Erazma Ciołka)	169
Karta Sarmacyi (z kosmografii Ptolomeusza z końca XV. wieku)	177
Sejm radomski z 1505 r. (drzeworyt z dzieła Jana Łaskiego)	193
Pokłon trzech królów (obraz w kościele św. Katarzyny)	225
Chrystus wypędzający przekupniów z kościoła (obraz z początku XVI. wieku)	233
Chrystus u Piłata (obraz szkoły cechowej w kościele św. Katarzyny w Krakowie)	241
Oprawa książki z XV. wieku (z biblioteki Ossolińskich we Lwowie)	289
Biblia szarospatacka (podobizna pierwszej karty)	321
Przekład polski statutów (z biblioteki hr. Tarnowskich w Dzikowie)	337
Liber horarum cracoviensis (druk Hallerowski z 1506 r.)	345
Psalterz puławski (z archiwum Czartoryskich)	353
Wieśniacy polscy przed tronem (miniatura z końca XV. wieku z archiwum kapituły krakowskiej)	357
Okladka pontyfikału Erazma Ciołka, biskupa płockiego (z muzeum ks. Czartoryskich w Krakowie)	361
Pontyfikał Erazma Ciołka (miniatura w muzeum ks. Czartoryskich)	365
Kodeks Baltazara Bema (z biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie)	369
Przywilej z 1519 r., przedstawiający kanclerza Krzysztofa Szydłowieckiego, modlącego się do św. Marcina	373
Św. Jan Jaluźnik (z tryptyku w kościele św. Katarzyny w Krakowie)	377
Chrystus u Kajfasza (obraz szkoły krakowskiej)	381
Mszał krakowski, druk Hallerowski z 1515 r. (Zakład im. Ossolińskich)	383



ROZDZIAŁ PIERWSZY.

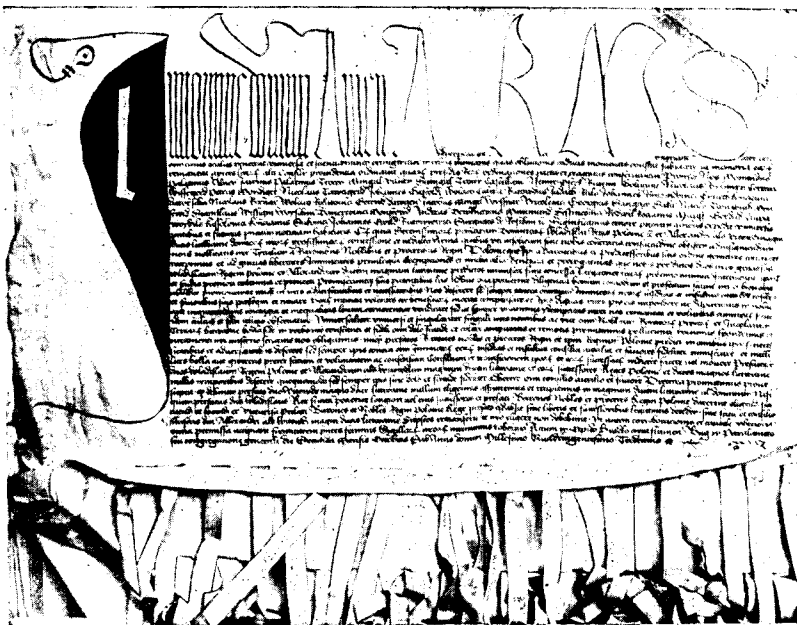
RZUT OKA NA OKRES JAGIELOŃSKI.

Na progu literatury polskiej, w okresie Jagiellońskim, stoi niby słup graniczny, fakt wszechdziejowej doniosłości: unia Korony z Litwą. Z wyniesieniem księcia litewskiego na tron polski zrywają się nici łączności narodu z królem, łamie się drzewo tradycji wiekowej. Koronę Piastów nosi obcy monarcha, nie mający wspólnych z poddanymi interesów, który panowanie swe i swoich potomków okupować będzie przywilejami, spadającymi jak deszcz jesienny na szlachtę. Państwo na skromnej lubo silnej zbudowane podstawie przez królów z domu Piastowskiego, zajmuje teraz takie przestrzenie, że żadne inne pod względem rozległości nie może mu dorównać. Posunięto o dwieście mil na wschód granicę Europy cywilizowanej, a olbrzymie te obszary zorano pługiem wiary chrześcijańskiej i obsiano ziarnem zachodniego obyczaju.

W tej najwyższej rozwiniętej sile odśrodkowej tkwił jednak zaród upadku. Państwo, które niedawno dopiero rozpoczęło skupiać swoje rozdrobnione księstwa i rozpraszać ciemności, zalegające ziemie polskie, nagle obejmuje piękną i szlachetną, ale wątłą jego siły przechodzącą misję przeszczepienia kultury zachodniej na dalekim wschodzie. Miejsce jednej, narodowej polityki Piastów zajmują dwie: jagiellońska czyli dynastyczna i szlachecka, tamtą krzyżująca. Monarcha absolutny staje się stanem, stroną, a stanowisko to jego osłabiają walki dwóch przeciwnych organizmów politycznych: Litwy i Polski, których zharmonizowanie wiekowej wymagało pracy. W czasie, kiedy na zachodzie monarchowie przy pomocy stałej armii, na szerokiej podstawie praw mieszczaństwa budują gmach państwa nowożytnego — Polska zasklepia się w średniowiecznym feudalizmie. Panujący dzielą się władzą z panami, ci zaś z rojem pomniejszych wasalów. Praca kolonizacyjna, asymilacja Rusi i Litwy do tego stopnia wycieńczyły siły młodej Polski, że ich już nie stało na przeobrażenie

społeczeństwa stanowego w państwo nowożytne. Strażą kresową spełniała Polska zaszczytne zadanie obrony chrześcijaństwa, oświaty i obyczajów zachodnich przed nawałą tatarską — ale działało to się z ofiarą najbliższych celów narodowych, kosztem administracji krajów r.żennie polskich.

Pozostanie to wiekopomną jej zasługą, że w epoce, kiedy inne państwa tylko z orężem w ręku rozdzielały owoce oświaty, Polska odrzucając prawo pięści i podboju, spełniała misję cywilizacyjną na drodze federacji czyli kojarzenia narodów sąsiednich. A formę tę polityczną stworzyła myśl polska. Zawdzięcza jej Litwa dźwignięcie się z otchłani niewolnictwa do stanu obywatelstwa, zrąb swobód i przywilei, łagodniejsze prawa, instytucję samorządu ziemskiego, nowsze pojęcia o własności i cały szereg reform wewnętrznych. Za przykładem Litwy poszły Prusy,

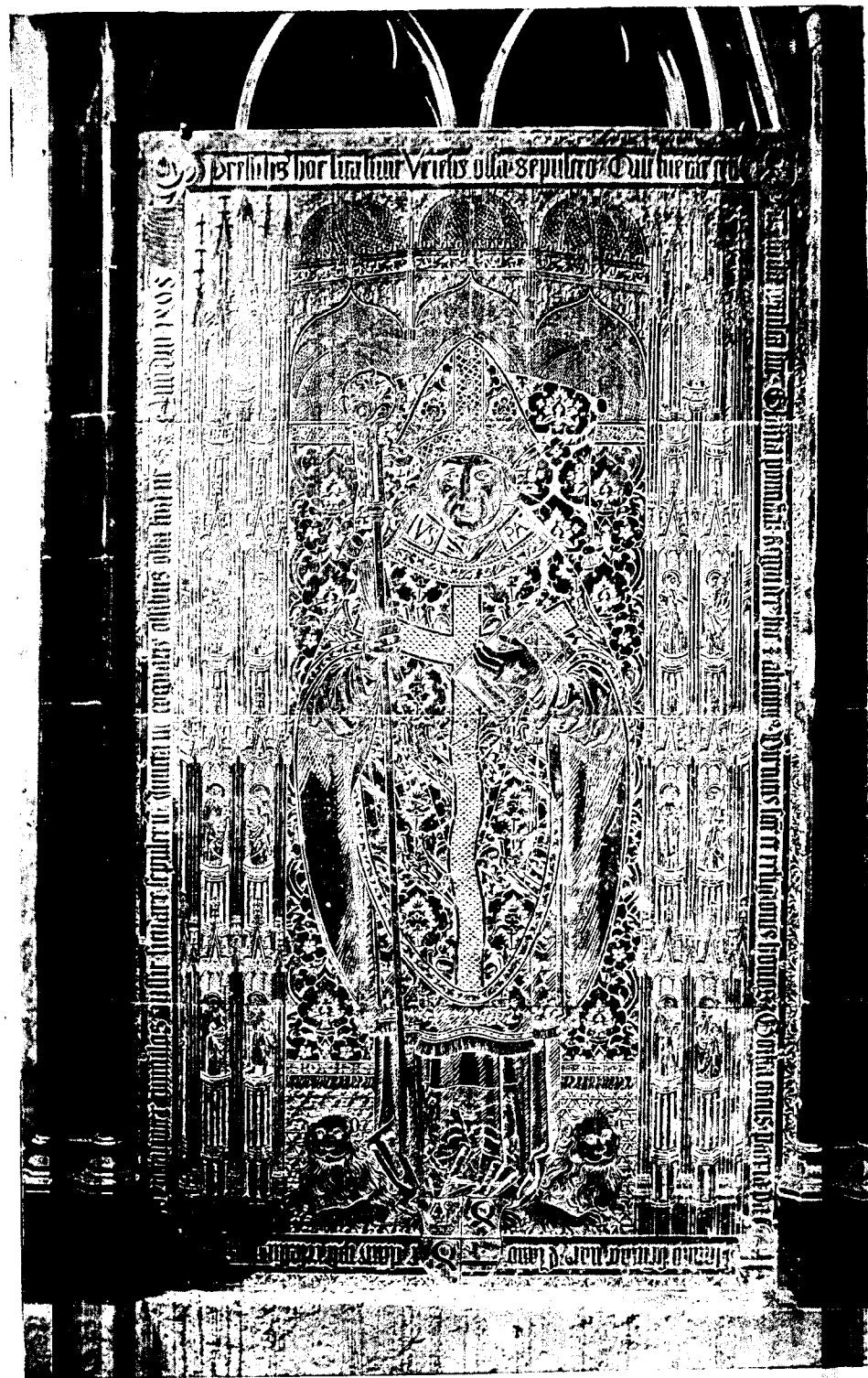


2. Akt unii Korony z Litwą w Horodle 1413 roku.
(Z Muzeum ks. Czartoryskich w Krakowie.)

u stóp tronu polskiego składają koronę swą Czesi i Węgrzy — biją czołem Mołdawia i Besarabia. A wszystko to sprawiła wielka idea dobrowolnego połączenia na zasadzie wypowiedzianej w Unii lubelskiej: «wolni z wolnymi, równi z równymi».

W Polsce Jagiellonów, rozdzielonej na klasy czyli stany, zajmuje duchowieństwo pierwsze miejsce. W pełni przywilejów swego stanu, udzielających im wyjątkowego w państwie stanowiska, doczekali się zupełnej od rządu niezawisłości, a nawet pewnej nad stanami świeckimi supremacji. Zbigniew Oleśnicki, biskup krakowski, głowa kościoła polskiego, dzierżył w dłoni swej ster państwa za sędziwego Jagiły i chłopięcych rządów Władysława III. Przysnać trzeba, że duchowieństwo ówczesne stanowiło kwiat inteligencji polskiej, a zasilalo jeszcze swoje zwarte szeregi synami mieszczan i kmieci. Jednało to hierarchii popularność i było istotną zasługą.

Duchowni zasiadają na pierwszych katedrach akademii Jagiellońskiej, oni święcą tryumfy na soborach powszechnych w Konstancji i Bazylei, skupiających



3. Grobowiec Uryela Górki, biskupa poznańskiego († 1498).
(Rzeźba Piotra Vischera.)